

Олександр СОЛТИК,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, завідувач кафедри фізичного виховання Хмельницького національного університету

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ НАДІЙНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті головна увага приділена педагогічній практиці та визначенні її ролі у професійній підготовці майбутніх вчителів фізичної культури. Поряд із цим, встановлено значення педагогічної практики у процесі формування професійної надійності майбутнього вчителя. Встановлено можливість покращення професійної активності вчителя фізичної культури, що характеризується безпомилковістю, ефективністю і самовіддачею, у процесі проходження педагогічної практики.

Ключові слова: педагогічна практика, професійна надійність, вчитель фізичної культури, професійна підготовка.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Формування професійно-надійного вчителя фізичної культури у процесі фахової підготовки є одним із нових напрямів покращення якості підготовки висококваліфікованих кадрів. Успішне вирішення проблеми формування надійності потребує детального розгляду процесу професійної підготовки, визначення етапів і встановлення їх ролі та значення. Одним із важливих етапів у професійній підготовці майбутнього вчителя виділяють педагогічну практику. Безперечно формування професійної надійності вчителя фізичної культури також вимагає детального аналізу і вивчення ролі педагогічної практики у цьому процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна педагогічна наука все більш виразно проявляється на двох рівнях: теоретична наука і практична діяльність. Якщо теоретичний рівень більше орієнтується на дослідження сутності різних педагогічних явищ, визначення законів і закономірностей освітнього процесу, то практичний рівень полягає у використанні досягнень теоретичної науки з метою конструювання і побудови більш ефективного

навчально-виховного процесу [1]. Важливою складовою практичного рівня під час педагогічної практики є розробка і впровадження у навчальний процес педагогічних технологій, методів і методик.

В той же час педагогічна практика, це не просто закріплення знань, отриманих у процесі теоретичного навчання, формування професійно важливих умінь, навичок, отримання досвіду роботи з майбутньої професії, це насамперед можливість відчути себе в ролі справжнього педагога, зрозуміти важливість і відповідальність цієї професії, зануритися в атмосферу шкільного життя тощо.

Аналіз літературних джерел, присвячених проблемі професійної підготовки майбутніх вчителів, зокрема з предмету фізичної культури, показує величезну увагу багатьох вчених до педагогічної практики. Так, І. Коник [2] педагогічну практику визначив, як особливий вид навчальної діяльності студентів, результатом якого є якісне перетворення особистості майбутнього вчителя і формування основ та передумов його індивідуального стилю майбутньої професійної діяльності. О. Абдуллина [3] акцентує увагу на можливості під час практики перевірити у студентів рівень теоретичної підготовленості, сформованості професійних здібностей, умінь та навичок. О. Щербаков [4] зазначає, що під час педагогічної практики відбувається становлення особистості майбутнього вчителя, розвиваються його професійні якості.

Загалом педагогічна практика відіграє важливу роль у процесі формування особистості вчителя. Так, Н. Уйсімбаєва [5, с. 279] зазначає, “що педагогічна практика створює сприятливі умови для актуалізації в особистісному досвіді студентів знань та умінь як цілісного результату навчально-виховного процесу”. Під час практики студенти більш детально ознайомлюються із навчально-виховними закладами. Поряд із закріпленням вмінь, навичок, розвитком педагогічних здібностей у студентів виробляється педагогічне мислення, формується мотивація до педагогічної діяльності. Важливим завданням педагогічної практики є перевірка студента, його професійних якостей, на предмет готовності та професійної придатності до

майбутньої професійної діяльності. Дієвим результатом педагогічної практики є формування позитивного ставлення до професії педагога, окрім того усвідомлення у майбутнього вчителя необхідності постійної самоосвіти та самовиховання [5].

Г. Шулдик [6] охарактеризував педагогічну практику, як зв'язуючу ланку між теоретичним навчання у закладах вищої освіти і майбутньої професійною діяльністю у школі. Окрім закріплення знань, вмінь і навичок під час практики створюються можливості для формування творчого потенціалу особистості майбутнього педагога.

Загалом педагогічна практика успішно дозволяє вирішувати низку завдань: формувати і розвивати професійну свідомість, професійно важливі якості особистості майбутнього вчителя; поглиблювати і закріплювати теоретичні знання, зокрема низки фахових дисциплін, таких як психологія, педагогіка, професійна майстерність тощо; формувати комплекс вмінь і навичок, пов'язаних із професією педагога, оволодіння сучасними технологіями, інноваційними методиками та методами навчання та виховання у школі; розкривати креативне мислення, творчий потенціал; формувати свій власний стиль професійної діяльності [5].

Ю. Кулюткін [7, с. 48] пов'язує педагогічну практику і проблему формування готовності майбутнього фахівця до конкретного виду професійної діяльності. Успішне вирішення даної проблеми можливе через наявність у фахівця професійних знань, вмінь та навичок, які дозволяють йому відповідати конкретними професійними діями, у відповідь на появу певного сигналу. Важливу роль у цьому зв'язку відіграє педагогічна практика, яка сприяє виробленню у майбутнього педагога здатності відповідати професійними діями на різні виникаючі у процесі праці педагогічні ситуації.

Важлива роль педагогічної практики полягає також у тому, що під час її проходження формується не лише готовність до майбутньої професії, також студенти виявляють суперечності між наявними знаннями, сформованими компетентностями і тим рівнем підготовленості, який вимагає сучасна

професійна діяльність. Це в свою чергу є потужним джерелом, стимулом, рушійною силою до постійного самовдосконалення, самоосвіти фахівця.

О. Юринець [8] наголошує на важливості ідентифікації студента через педагогічну практику з новою соціальною роллю майбутнього шкільного педагога. Це в свою чергу відображається на сформованості «Я-концепції». Під час практики у студентів формуються уявлення про себе, корегується самооцінка, відбувається якісне перетворення свідомості, формування готовності та здатності фахівця до професійної діяльності. Водночас відбуваються зміни властивостей особистості, покращується поведінка та відношення до особистісно-професійного розвитку. Загалом у процесі педагогічної практики у майбутніх вчителів підвищується вимогливість до себе, формується необхідність до творчої діяльності, переосмислюється відношення до власних знань і умінь, що у підсумку впливає на відношення до майбутньої професії.

Окрім навчання, закріплення умінь і навичок у ході практичної діяльності, під час педагогічної практики реалізується велика виховна робота. Результатом цілеспрямованих виховних впливів стають, окрім сформованих професійних якостей, активна життєва і громадянська позиції, розвинуті моральні і духовні якості майбутнього фахівця. Поряд із цим важливими якостями у майбутнього вчителя є виховання педагогічної любові до дітей, виховання у педагога морального почуття самовідданої і свідомої прихильності до учнів, формування стійкого педагогічного переконання служити дитинству та інтересам людей [9].

Зважаючи на велике значення педагогічної практики у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя наступним кроком нашого дослідження став аналіз формування професійної надійності майбутнього вчителя фізичної культури у процесі педагогічної практики.

Виходячи із цього **мета статі** полягала у встановленні ролі та значення педагогічної практики у процесі формування професійної надійності майбутнього вчителя фізичної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для успішної реалізації поставленої мети передусім потрібно подати визначення професійної надійності вчителя фізичної культури. Так, під професійною надійністю вчителя фізичної культури розуміємо професійну активність педагога, яка характеризується достатнім рівнем ефективності, безпомилковості і самовіддачі під впливом змінних умов професійно-педагогічного середовища упродовж уроку з фізичної культури [10].

Незважаючи на те, що тривалість практики суттєво зменшена (здебільш від 5 до 6 тижнів) по відношенню до загального періоду навчання (4 роки), водночас її важливо умовно поділили на три фази: ознайомчу, дієву, діяльнісну. Зазначені фази ми розглядаємо, як послідовний процес пристосування до професійної діяльності.

При прикріпленні за певною школою, спершу студенти ознайомлюються із різними складовими навчального процесу з фізичної культури. Вивчають документацію, знайомляться із учнями, оглядають наявну матеріально-технічну базу і спортивний інвентар. Окрім того вивчають досвід проведення уроків з фізичної культури, знайомляться із формами і методами проведення уроків. Власне цим і викликана назва першої фази педагогічної практики – ознайомча.

Друга фаза (дієва) полягає у поступовому входженні у професію. Студенти виконують окремі елементи уроку, наприклад розминку, підготовчу частину, окремі вправи тощо. Водночас студенти аналізують вплив фізичного навантаження на учнів, вивчають способи дозування вправ, методи контролю за станом здоров'я учнів тощо. На цьому часовому етапі практики студенти, ще не виконують цілісного уроку, проте у них уже має бути чітке уявлення про те, з яких частин складається урок, які дії вони мають виконувати, що потрібно контролювати тощо.

Третя фаза (діяльнісна) пов'язана із цілісним проведенням уроку студентами, коли практиканти повністю заміщують вчителя з фізичної культури. Фактично цей період є найважливіший і найвідповідальніший під час фахової підготовки. Оскільки від правильності управлінських команд залежить

не лише оцінка за проведений урок, чи педагогічну практику загалом, а здоров'я учнів, їх психічний та емоційний стан.

Враховуючи те, що поняття професійної надійності полягає у професійній активності педагога, яка відбувається у реальних умовах під час проведення уроку з фізичної культури, саме під час педагогічної практики стає можливим оцінити рівень формування професійної надійності. Зважаючи на те, що професійна надійність вчителя фізичної культури складається із компонентів, критеріїв та показників у ході контролю оцінюється шість показників: вербальна і функціональна самовіддачі, змістове наповнення уроку, відхилення від конспекту уроку, загальна і моторна щільності. Саме значення цих показників дозволяє нам визначити рівень активності педагога, що характеризується самовіддачею, безпомилковістю та ефективністю.

Для досягнення максимального позитивного результату у плані формування професійної надійності важливо під час педагогічної практики акцентувати увагу на цих показниках. Так, враховуючи те, що вчитель фізичної культури, в першу чергу є педагог, який повинен навчати, передавати певну інформацію, особлива увага приділяється вербальній діяльності (мовленнєвій активності вчителя). У цьому зв'язку майбутній вчитель фізичної культури стикається з певними труднощами. Треба знати що говорити, як говорити, коли і по відношенню до кого. Здебільш мовленнєва компетентність закладається ще у процесі фахової підготовки під час теоретичного навчання. У ході практики студенти вперше стикаються із потребою спілкування з головним суб'єктом професійної діяльності, з учнем. Причому студент має звертати увагу на зміст своїх слів, вибір дистанції між учнями, слідкувати за силою свого голосу, щоб бути почутим в умовах оточуючого шуму. Також потрібно враховувати, що учні мають розуміти те, що вчитель їм розповідає. Під час практики майбутні вчителі фізичної культури мають усвідомити значення вербальної діяльності. Здійснювати вербальний супровід не лише під час подачі управлінських команд, а і слідкувати за правильністю виконання вправи, давати словесну

оцінку виконаним рухам, постійно підбадьорювати і заохочувати учнів до виконання завдань.

Наступним важливим моментом у процесі формування професійної надійності майбутнього вчителя фізичної культури є необхідність його функціональної самовіддачі під час педагогічної практики. Так, враховуючи специфіку фізкультурної професії рухова активність має бути реалізована не лише в учнів, вчитель також має виконувати певні рухові дії. Причому рухова активність майбутнього вчителя має бути не спонтанною чи випадковою, рухи мають бути корисними та раціональними. Так, ефективними є рухові дії вчителя, пов'язані із особистим прикладом виконання фізичної вправи, здійснення страховки, допомога у виконанні вправ відстаючим учням тощо. Окрім того враховуючи те, що уроки з фізичної культури проходять в значно більшим приміщеннях, на спортивних майданчиках, стадіонах тощо, у порівнянні з іншими шкільними предметами, вчитель фізичної культури не повинен втрачати з поля зору учнів. Для цього вчителю часто приходиться також переміщуватись під час уроку. Зазначена рухова активність вчителя відображається на підвищенні функціональних затрат організму, зокрема збільшення роботи серцево-судинної системи. Таким чином важливо під час педагогічної практики звертати увагу на руховій активності студентів-практикантів.

Реалізація двох наступних показників професійної надійності під час педагогічної практики, змістового наповнення уроку і відхилення проведеного уроку від конспекту, залежить не лише від правильності уроку, також і від якісної підготовчої роботи до його початку. Змістове наповнення, яке визначається кількістю фізичних вправ, які вчитель фізичної культури використовує під час уроку, розглядається нами, як один із показників безпомилковості, який значно покращує якість уроку, його різноманітність. Водночас урок наповнений різноманітними вправами більш цікавий для учнів, підвищує їх мотивацію до занять. Саме із цих міркувань ще до початку проведення самостійних уроків перед студентами-практикантами ставиться

завдання намагатись збільшувати, як власний руховий арсенал, так і кількість вправ, які він планує використовувати під час уроку.

Відхилення проведеного уроку від конспекту залежить від того наскільки точно вдається студенту-практиканту дотримуватись виконання запланованих вправ. А це в свою чергу, залежить від якісного підготовленого конспекту, врахування багатьох чинників. Зокрема, вікових особливостей учнів, їх фізичних і психічних можливостей, наявної матеріально-технічної бази і інвентарю, розмірів спортивного приміщення, наявності відповідної розмітки, чисельності учнів, погодних умов тощо. Також, успішна реалізація уроку залежатиме і від власних професійних умінь студента. Серед шести показників, які ми пов'язуємо із професійною надійністю, відхилення від конспекту уроку, на наш погляд, є найскладнішим. Окрім підготовчої роботи, якісного проведення уроку, важливим є також детальний аналіз змісту проведеного уроку, виявлення відхилень від наміченого плану і встановлення причин помилок. Їх врахування у подальшій професійній діяльності сприятиме не лише покращенню точності проведення уроку з фізичної культури, а і підвищенню професійної майстерності вчителя.

Під час педагогічної практики важливим є забезпечення ефективності педагогічної діяльності вчителя фізичної культури, яка відображається за результатами моторної і загальної щільності. Так, студенти-практиканти повинні усвідомлювати і намагатись уникати безпідставних і необґрунтованих часових втрат на уроці, коли учні не виконують рухової активності і не отримують ніякої навчальної інформації. При виникненні таких «простоїв» важливо у подальшому не просто виявляти їх, а також встановлювати їх причину, з тим, щоб здійснювати у подальшій своїй роботі відповідну корекцію.

Підводячи підсумок можемо відмітити, що педагогічна практика відіграє значну роль у формуванні професійної надійності вчителя фізичної культури. Окрім адаптації до майбутньої професійної діяльності, закріпленні фахових вмінь та навичок, студенти-практиканти під час практики покращують свою

професійну активність, що характеризується достатнім рівнем ефективності, самовіддачі і безпомилковості.

Висновки дослідження.

1. Педагогічна практика має вагомe значення не лише у процесі пристосування до майбутньої професії, також сприяє формуванню професійної надійності майбутнього вчителя фізичної культури.

2. Педагогічну практику майбутніх вчителів фізичної культури доцільно поділяти на окремі фази: ознайомчу, дійову, діяльнісну.

3. З метою формування професійної надійності у процесі проходження педагогічної практики важливим завданням стає збільшення професійної активності студентів-практикантів через покращення ефективності, безпомилковості та самовіддачі.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Зважаючи на виявлену значимість педагогічної практики у процесі формування професійної надійності майбутнього вчителя фізичної культури важливим є розробка відповідної методики формування професійної надійності.

Список використаної літератури

1. Подласый, И. П. Педагогика в 2 томах. Том 1. Теоретическая педагогика : учебник для бакалавров / И.П. Подласый. – М. : Издательство Юрайт, 2016. – 777 с. – серия : Бакалавр. Углубленный курс.

2. Коник, О. А. Организация педагогической практики студентов педвуза в процессе профессиональной подготовки будущих учителей : автореф. дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Коник Оксана Анатольевна. – Курган, 1997. – 22 с.

3. Абдуллина, О. А. Педагогическая практика студентов : учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов / О. А. Абдуллина, Н. Н. Загряжкина. – М. : Просвещение, 1989. – 175 с.

4. Щербаков, А. И. О методологии и методике изучения психологии труда и личности учителя / А.И. Щербаков // Психология труда и личности учителя : сб. науч. тр. / под ред. А.И. Щербакова. – Л. : ЛГПИ, 1976. – Вып. 1. – С. 3–29.

5. Уйсімбаєва, Н. Вплив педагогічної практики на формування професійної компетентності майбутнього педагога / Н. Уйсімбаєва // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира

Винниченка]. Сер. : Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 121(2). – С. 271–275. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2013_121\(2\)__65](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2013_121(2)__65)

6. Шульдик, Г. О. Педагогічна практика: Навчальний посібник для студентів педагогічних вузів / Г. О. Шульдик, В. І. Шульдик. – К. : Науковий світ, 2000. – 143 с.

7. Кулюткин, Ю. Н. Психология обучения взрослых / Ю.Н. Кулюткин. – М. : Просвещение, 1985. – 128 с.

8. Юринець, О. О. Формування педагогічної відповідальності у студентів педколеджу : автореф. дис. ... канд. пед. наук, спец : 13.00.04 / Олександр Олексійович Юринець. – Запоріжжя, 2010. – 24 с.

9. Амонашвили, Ш. А. Как любить детей (опыт самоанализа) / Ш. А. Амонашвили; [Лаборатория гуманной педагогики, Артемовск]. – Донецк : Ноулинж, 2010. – 128 с.

10. Солтик, О. О. Професійна активність – складова надійності вчителя фізичної культури / О.О. Солтик // Професійне становлення особистості : проблеми і перспективи : тези доп. ІХ міжнар. наук.-практ. конференції. – Хмельницький : ХНУ, 2017. – С. 216–218.

Рецензент – доктор педагогічних наук Павлюк Є. О.

Солтык А. Роль педагогической практики у процессе формирования профессиональной надежности будущего учителя физической культуры

В статье основное внимание уделено педагогической практике и определению ее роли в профессиональной подготовке будущих учителей физической культуры. Наряду с этим, установлено значение педагогической практики в процессе формирования профессиональной надежности будущего учителя. Выявлена возможность улучшения профессиональной активности учителя физической культуры, которая характеризуется безошибочностью, эффективностью и самоотдачей, в процессе прохождения педагогической практики.

Ключевые слова: педагогическая практика, профессиональная надежность, учитель физической культуры, профессиональная подготовка.

Soltyk O. The Role of Teaching Practice in the Process of Formation of Professional Reliability of a Future Teacher of Physical Education

The article primarily deals with teaching practice and determining its role in professional training of teachers of physical education. References survey proves significant attention of scientists to having field studies. Teaching practice is of great importance not only in the process of adjusting to new profession but also promotes formation of professional reliability of a future teacher of physical education. We consider professional reliability of a teacher of physical education as teacher's professional activity, which is characterized by sufficient level of efficiency,

faultlessness, and self-devotion under changing conditions of professional and pedagogical environment throughout the entire lesson in physical education.

The aim of the article is to determine the role and meaning of teaching practice in the process of formation of professional activity of a future teacher of physical education.

Teaching practice of a future teacher of physical education is reasonably to be divided into three phases: introductory, activity, and action.

With purpose of formation of professional reliability on the process of teaching practice, an important task is to increase professional activity of students-apprentices through improvement of self-devotion, faultlessness, and efficiency.

Given that professional reliability of a teacher of physical education consists of components, criteria and indices, six indices were evaluated during practice: verbal and functional self-devotion, lesson content, deviation from lesson plan, general and motor density.

Verbal self-devotion is necessitated by student-teacher communication, sharing information, knowledge. Functional self-devotion is related to teacher's motor activity, which reflects in the increase of functional waste of the body, namely the increase of the work of cardiovascular system.

Special attention during practice is paid to lesson content and deviation from lesson plan. Lesson content depends on motor arsenal of a student-apprentice and on the number of exercises used during the lesson. Successful solution of another task was reached through thorough preparation of the teacher to the lesson, quality conduction and analysis of results with further consideration of mistakes.

Increase of lesson efficiency determined by values of motor and general density is done via efforts to avoid unjustified stops and idle times.

Key words: *pedagogical practice, professional reliability, teacher of physical education, professional training.*